

DR. GYÉRESI ÁRPÁD

A magyar orvosi és gyógyszerészeti szaknyelv konferencia Marosvásárhelyen

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) évente november hónapban ünnepi rendezvényeket szervez a Magyar Tudomány Napja Erdélyben címmel. A központi rendezvény színhelye Kolozsvár. E mellett rendszerint Marosvásárhelyen is megünneplik az eseményt, tekintve, hogy itt igen aktív EME – fiókszervezet működik, valamint itt található az Orvos – és Gyógyszerésztudományi Szakosztály (EME – OGYSZ) székhelye.

Az Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztály szervezésében 2005. november 11-én került sor az ünnepi rendezvényre. A konferencia témaköre a magyar orvosi és gyógyszerészeti szaknyelv volt. Először a két rangos vendégelőadó, dr. Bősze Péter (Budapest) – a Magyar Orvosi Nyelv c. folyóirat alapító főszerkesztője és dr. Péntek János (Kolozsvár) nyelvészprofesszor, a MTA külső tagja, előadásai hangzottak el. A helyi előadók: dr. Brassai Zoltán egyetemi tanár, a MTA külső tagja, dr. Gyéresi Árpád egyetemi tanár és dr. Sipos Emese egyetemi docens, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (MOGYE) oktatói voltak.

Dr. Bősze Péter „*Miért fontos a magyar nyelv*” című előadásában felidézte, hogy már a Magyar Tudományos Társaság – a Magyar Tudományos Akadémia elődjének – megalakulásakor az egyik alapvető célkitűzésként a magyar szaknyelv ápolását jelölték meg. Emlékeztetett rá, hogy hasonló céllal alakult meg az erdélyi magyar tudományosságot összefogó Erdélyi Múzeum-Egyesület is. Az előadó felelevenítette az orvosi szaknyelv korszakait (görög, arab, latin), a nemzetközileg használt nyelvektől az egyes európai nemzetek saját nyelvéig. Jelentős momentumként említette az Orvosi Hetilap megjelenését (1857), és kiemelte Bugát Pál valamint Markusovszky Lajos meghatározó szerepét a szaknyelv magyar nyelven való ápolásában. Kiindulva a „nincs magyar orvostudomány magyar orvosi nyelv nélkül” megállapításból, kihangsúlyozta a magyar orvosi nyelv művelésének fontosságát napjainkban, s egyúttal a szaknyelv megújításának szükségességét. Ennek nagy jelentősége van a köznép, illetve a betegek tájékoztatásában is, tekintve, hogy manapság az orvosi nyelvben hemzsegnak az angol szavak, sőt, erre a behatásra a hagyományos magyar mondatszerkesztés is elfajult. Felemás szavak használata, az anyanyelv felhígulása, torzulása tapasztalható számos, nyelvi szempontból célszerűtlen rövidítés használatával. Az anyanyelv az önazonosság letéteményese, sajátos gondolkodásmód, azaz „biológiai tulajdonság” – vélte az előadó. Mivel

az anyanyelv történelmünk összefoglaló része, ennek kopása, fokozatos elsoványodása Európa sokszínűségének vesztesége is egyúttal. Felvázolta a magyar orvosi nyelv művelésének lehetőségeit: a magyar nyelvhelyesség követése, szakfordításoknál a magyar mondatszerkezetre törekedni, magyar orvosi és értelmező szótárak kiadása, új szavak képzése (de ne az értelem rovására!). A szakírók feladata nemcsak angol, hanem magyar nyelven is közölni. Az előadó személyes tapasztalata, hogy az egyetemi oktatásban a magyar orvosi nyelv előadások (kötelezően választható tárgy a Semmelweis Egyetemen) igen komoly látogatottságnak örvendenek.

Dr. Péntek János „*A szaknyelv oktatása, használata és művelése kétnyelvűségű helyzetben*” c. előadásában emlékeztetett rá, hogy az EME vándorgyűlésein hagyományosan foglalkoztak az anyanyelv kérdéseivel. Az anyanyelv sokszólamúsága, belső változatossága, a fogalomismeret semmi mással nem pótolható.

Az egyes szakterületeken folyamatos nyelvújításra van szükség, így pl. sajátos kérdéseket vet fel a számítástechnika elterjedése az orvostudományban. A tudományok anyanyelven való művelésének fontosságát már Apáczai is felismerte („magyarul megszólaló tudomány”). Az anyanyelv mintegy „intellektuális érzékszerv”, a szakképzés leghatékonyabb eszköze. Ugyanakkor nem feledhető a környezeti (többségi) nyelv, valamint a világnyelv(ek) fontossága a tudományos képzésben, tekintve, hogy az eredmények közvetítése világnyelven történik.

Az előadó véleménye, hogy pl. Erdélyben a kétnyelvűség (magyar, román) hozzáadó és nem felcserélő jellegű kell legyen, s az anyanyelv nem kerülhet háttérbe. Az erdélyi magyar nyelv állapotának elemzését szolgáló program keretében végzett felmérések számos leépülési jelenségre hívják fel a figyelmet, főleg olyan szakmáknál, ahol nincs magyar nyelven való szakképzés.

Kivételként említette az orvosképzést (ld. magyar nyelvű oktatás Marosvásárhelyen – MOGYE). Megállapította ugyanakkor – kárpát-medencei összehasonlításban –, hogy az erdélyi magyar nyelv hagyományőrzőbb is. Aggasztónak tartja – példákat is bemutatva –, hogy számos gimnáziumi tankönyv fordítása román nyelvből nyelvi szempontból igen szakszerűtlen. Az előadó ugyanakkor fontosnak tartja – kisebbségi helyzetben – a szaknyelv két nyelven való elsajátítását.

Dr Brassai Zoltán „*A magyar orvosi szaknyelv az ezredfordulón*” c. nyelvtörténeti áttekintése keretében a magyar orvosi nyelv kialakulására és fejlődésére helyezte a hangsúlyt. A legújabb kor nyelvi kihívásai a magyar köznyelv és az orvosi nyelv szürkülése, az idegen kifejezések divatja. Kívánatos a magyar irodalmi nyelv, köznyelv, orvosi szaknyelv együttes fejlesztése. Az előadó elemezte a magyar orvosi nyelv helyzetét és esélyeit idegen nyelvi közegben, kiemelve a továbbfejlesztés lehetséges útjait (orvosi kiadványok magyar nyelven, magyar orvosi szótár, szakcikkek nyelvi – szakmai lektorálása).

Dr. Gyéresi Árpád és **Dr. Sipos Emese** a múlt és a jelen kérdéseit elemezték a *gyógyszerészeti szaknyelv*ben, különös tekintettel a kémiai, illetve a gyógyszer technológiai területeken. Dr. Gyéresi Árpád, megemlítette, hogy már 1871-ben az I. Magyar Gyógyszerkönyv megjelenését nyelvi viták előzték meg. Ennek előszavában Than Károly kiemelte „a Magyar Gyógyszerkönyv reánk nézve korszakalkotó mű, mivel a magyar gyógyszerészek saját nyelvén szerkesztett pharmacopoejája sohasem volt”

A tudatos kémiai szaknyelv megteremtésére az első lépések már a XIX. század elején megtörténtek (ld. 1800., Nyulas Ferenc: „Az Erdély Országai orvos vizeknek bontásáról”). Ebben a században többen is megpróbálkoztak a magyar kémiai műnyelv kialakításával, váltakozó sikerrel. Lényegében ma is érvényes Szily Kálmán véleménye a szaknyelv alakulásának alapelveiről:

- aminek nincs nemzetközi elnevezése, magyar műszóval jelöljük;
- amire jó magyar szó van, ne használjunk idegent;
- ha nincs megfelelő magyar szavunk, akkor az esetleg magyarosabbá tett idegen szót használjuk.

Hasonló véleményt vallott Ilosvay Lajos is a „Bevezetés a szerves chemiába” című munkájának (1905) előszavában: „A nyelvezetre gondot fordítani kötelességemnek ismertem, s ügyeltem, hogy olyan átvitt értelmű kifejezéseket ne használjak, amelyek a valóságot nem elég híven tükrözik vissza”.

Az I. Magyar Gyógyszerkönyv (1871) cikkeiben számos vegyi és műveleti műszó szerepelt. Közülük viszonylag kevés maradt fenn a szakmai szóhasználatban. Az előadó emlékeztetett arra, hogy Kazay Endre 1905-ben kiadott *Gyógyszerészeti Lexicon*ában található meg e kifejezések értelmezését, s egyben elemző-bíráló megjegyzéseit, az életképtelen, túlzóan mesterkéltszóalkotások estén.

Dr. Sipos Emese előadásában a gyógyszer, valamint a gyógyszerész, továbbá egyes gyógyszerformák és összetevőikkel kapcsolatos szavak, kifejezések kialakulásának történetét vázolta fel, a XVI. századi forrásoktól napjainkig. Összehasonlító áttekintésében a magyar gyógyszerkönyvek (I. – 1871, III – 1909, VIII – 2003), illetve gyógyszer technológia könyvek egyes előírásait elemezte.

Figyelemre méltó és mindenképpen üdvözölhető, hogy a XXI. században megjelent VIII. Magyar Gyógyszerkönyv (2003) „...mindenképp őrizni, ápolni, fejleszteni és használatában erősíteni kívánja a több, mint másfél évszázad alatt kialakult, és folyamatosan csiszolódott magyar gyógyszerkönyvi szaknyelvet, amely a kémia, biológia, mikrobiológia, botanika, gyógyszer technológia, matematika, fizika és egyéb tudományágak szaknyelvének elemeit egyaránt felhasználja, s így hozzá is járul e tudományágak szaknyelvének fejlődéséhez és egyesüléséhez.”